

Хроника Currents Actualité

Učenjaci, starinari, arheolozi – arheologija u svetlu sopstvene istorije, XXXIX godišnji skup Srpskog arheološkog društva, 2–4. jun 2016.

Na ovogodišnjem XXXIX godišnjem skupu Srpskog arheološkog društva koji je održan od 2. do 4. juna 2016. godine u Gradskom muzeju u Vršcu, uvrštena je po prvi put sesija posvećena istoriji arheologije, pod nazivom *Učenjaci, starinari, arheolozi – arheologija u svetlu sopstvene istorije*. Kako se moglo čuti iz uvodne reči organizatora ove sesije, Aleksandra D. Bandovića i Jovana D. Mitrovića, potreba da se, posle više od jednog veka razvoja arheologije u Srbije, intenzivira istraživanje njene istorije, institucionalnog, teorijskog i metodološkog razvoja ima za cilj kritičko preispitivanje dosadašnje i, posledično, unapređivanje buduće arheološke prakse. U skladu sa takvim ciljem, kao prvo po redu, uvršteno je izlaganje Monike Milosavljević – „Za istoriju ideja u arheologiji” – u kojem je upravo naglašeno kako istraživanje istorije ideja u arheologiji, može i treba da doprinese „čišćenju konceptualnih alata”, odnosno preispitivanju ideja i praksi, koje su se do danas ustalile kao svojevrsna opšta mesta u postupku arheološkog istraživanja. Pozivajući se na niz autora iz polja sociologije nauke, autorka ispravno primećuje da istorija arheologije ne predstavlja tek apologetsku hroniku događaja i ličnosti koji su obeležili njen razvoj, već da istorija discipline zahteva istraživačku meto-

dologiju kreiranu tako da ukaže na društvenu uslovljenost produkcije arheoloških znanja i narativa o prošlosti. Naglašavanje ove veze nema za cilj da umanjí i obesmisli mogućnosti arheološkog istraživanja, već, upravo suprotno, da doprinese razumevanju porekla određenih teorijskih i metodoloških polazišta kako bi se proverila njihova relevantnost u kontekstu savremenih arheoloških istraživanja. U tom smislu, izdvojila bih izlaganja Vladimira D. Mihajlovića – „Koncept romanizacije i rimske studije u Srbiji: počeci”, Aleksandra D. Bandovića – „Naučne mreže Miodraga Grbića i njegovi „učenici” Kosta Novaković i Vladimir Milojević”, te rad Laure Kolcofean – „Zsofia Torma: A pioneer of prehistoric archaeology in nineteenth-century Transilvania”. Istražujući puteve uspostavljanja nekih od vodećih interpretacija na polju praistorijske i antičke arheologije, ovi autori ukazuju na njihovu društvenu uklopljenost u kontekstu vremena u kojem su nastajale. Da su arheološka znanja o prošlosti neizostavno uslovljena znanjima i iskustvima iz sadašnjosti, te da je u tom smislu nemoguće arheologiju izolovati od šireg društvenog konteksta u kojem se razvija, ilustruje, na zanimljiv način, i rad Ivane Živaljević – „Đerdapski ribolov u (dalekoj) prošlosti i sadašnjosti: čitanja Mihaila Petrovića „Alasa” u srpskoj arheologiji”.

Istorija arheologije, kao svojevrsno polje istraživanja, uspostavljena je u široj arheološkoj zajednici prevashodno u

kontekstu krize „starih” i pokušaja da se uspostave novi istraživački pristupi, te je zbog toga pažnja najčešće fokusirana na tzv. paradigmatске promene, odnosno istraživače koji su im ključno doprineli. Na sesiji koja je bila posvećena istoriji arheologije na ovogodišnjem skupu Srpskog arheološkog društva težište je, međutim, bilo na nešto manje poznatim događajima i ličnostima vezanim za početak institucionalnog bavljenja arheologijom u zemlji i regionu. Osvetljena je uloga Đoke Jovanovića u kontekstu najranijih istraživanja paleolita u Srbiji; muzealaca Antona Mudrovčića, Milana T. Mitića i Dušana Đ. Karapandžića i njihovog doprinosa u razvoju muzeologije u Kraljevini Jugoslaviji; istaknut je značaj Danice Pinterović u formiranju Muzeja Slavonije i Adama Oršića u osnivanju Narodnog muzeja u Nišu; potom franjevca Krunoslava Misila kao prvog školovanog arheologa u Bosni i Hercegovini; i najzad, američkih istraživača Vladimira Fjuksa i Heti Goldman i njihovog učešća u istraživanju Starčeva. Ova sesija se, otuda, može okarakterisati kao veoma informativna i korisna da

se sazna o brojnim manje poznatim i zaboravljenim ličnostima i događajima iz istorije arheologije koji upotpunjuju našu sliku o razgranatim putevima njenog razvoja. Ipak, trebalo bi primetiti, da su pojedina izlaganja na ovogodišnjoj sesiji bila pretežno fokusirana na istraživačke biografije pomenutih ličnosti, te da gore pomenuta uloga istraživanja istorije arheologije, kao svojevrsnog korektivnog alata za proveru i promišljanje savremenih istraživačkih pozicija često nije dovoljno obrazložena i naglašena.

Sveukupno, sesija *Učenjaci, starinari, arheolozi – arheologija u svetlu sopstvene istorije* predstavlja značajnu novinu u sadržaju konferencije koju tradicionalno organizuje Srpsko arheološko društvo. Imajući u vidu da je ovo najstarije profesionalno udruženje, za koje se vezuje institucionalni početak bavljenja arheologijom u Srbiji, čini se da je upravo njegova dužnost i obaveza da kritički sagledava istoriju discipline i time doprinosi njenom daljem razvoju.

Zorica Kuzmanović

Doing Discourse Research – Analyzing Discourse with the Sociology of Knowledge Approach to Discourse

Doing Discourse Research – Analyzing Discourse with the Sociology of Knowledge Approach to Discourse (Istraživanje diskursa – kako analizirati diskurse koristeći pristup sociologije znanja) jednodnevna je intenzivna radionica u organizaciji Instituta za filozofiju i društvenu teoriju koja je održana u Beogradu 9. decembra 2015. godine. Radionicu je vodio Saša Bosančić, docent na Odseku za sociologiju Univerziteta u Augsburgu. Ovo je prvi skup u Srbiji koji se sistematski bavi specifičnom metodologijom analize diskursa SKAD (tzv. sociology of knowledge approach to discourse) što ga čini izuzetno značajnim za naučne radnike iz raznih oblasti društvenih nauka koji se bave politikama znanja i istine, analizom javnog diskursa, pitanjima društvene moći itd. Na radionici se okupilo više od 20 zainteresovanih istraživača i studenata iz cele zemlje.

SKAD se kao analitička perspektiva oslanja prvenstveno na tradiciju sociologije znanja Lukmana i Bergera i njihove ideje izražene u *Socijalnoj konstrukciji stvarnosti* iz 1966. Prema ovim autorima, dok se socijalna stvarnost percipira kao data, ona je zapravo rezultat međusobno suprotstavljenih društvenih realnosti čiji se okviri definišu u međudnosu institucija, individualnih praksi i interpretativnih repertoara koji se stabilizuju kroz diskurse, istovremeno ih i proizvodeći. Tako shvaćena sociologija znanja svoj fokus definiše kao istraživanje svakodnevnih praksi – u ovom slučaju, svakodnevnih interpretacija i predstava o pojmovima i društvenim „problemima”; njen predmet proučavanja sastoji se od onoga što engleski sociolozi nazivaju „everyday

commonsensical knowledge” ili zdravoumskih diskurzivnih shvatanja koja dominiraju u datom društvu.

Drugi stub SKAD-a čini Fukoova analiza društvenog poretka moći i politika znanja koje iz njega proizlaze. Na skupu je posebno istaknut Fukoov doprinos shvatanju istine kao proizvoda dominirajućih diskursa. SKAD, oslanjajući se na Lukmanovu i Bergerovu sociologiju znanja i Fukoovu teoriju društvene moći i arheologiju znanja pruža istraživačima instrumente za analizu pozicija aktera i načina proizvodnje njihovog subjektiviteta (*subjectification*). Prvi deo radionice posvećen je prvenstveno tim pitanjima koja su problematizovana na primeru nekvalifikovanih radnika u Nemačkoj i njihovog (samo)pozicioniranja u okviru dominirajućeg diskursa o potrebi posjedovanja „preduzetničkog duha” u modernim neoliberalnim društvima.

Polazeći od pretpostavke da se Fukoov pojam „igara istine” može uspešno primeniti u sociološkom istraživanju kao ekvivalent diskurzivnom konstruisanju simboličkog poretka, Saša Bosančić dekonstruiše konkretne efekte preduzetničkog diskursa u populaciji nekvalifikovanih nemačkih radnika. Značaj ovog istraživanja sastoji se u tome da metodologija SKAD, za razliku od nekih drugih shvatanja analize diskursa, pristupa konstrukciji i samopozicioniranju aktera nedeterministički, dopuštajući objektima empiričkog istraživanja mogućnost otpora i modifikacije dominirajućeg diskursa, pa čak i njegovog odbacivanja u potpunosti. Drugim rečima, SKAD uključuje Fukoovu ideju o mogućnosti aktera, koji su objekat diskurzivne interpelacije, da joj se odupru – vraćajući takozvanim „običnim ljudima” određenu dozu autonomije u proizvodnji svog društvenog identiteta.

Važnost aktera i njihove analize jedna je od bitnih odlika SKAD perspektive. Pozicije subjekata u diskursu (*subject positions*) analitička je kategorija koja potiče iz oblasti sociologije znanja, a u SKAD analizi primenjuje se u skladu s Fukoovim postulatom koji glasi da društveni akteri nikad nisu i ne mogu biti samo pasivni, unapred determinisani objekti na kojima se manifestuje društvena moć. Oni su, zapravo, slobodni – i njihova intrinzička sloboda tek opravdava i omogućuje igre moći i istine koje se odvijaju u društvima. Bez nje igre i politike moći/znanja izgubile bi svaki smisao.

Na primeru sveobuhvatnog diskursa o „društvu znanja” koji postulira apsolutnu neophodnost postojanja preduzetničkog duha kod radnika i zaposlenih u svim sektorima privrede, prikazani su načini na koje nekvalifikovani radnici u fabrikama – diskurzivno pozicionirani kao „otpadnici” koji ne zadovoljavaju savremene standarde obrazovanja – prihvataju, ignorišu ili reinterpetiraju tvrdnje s kojima ih ovaj dominirajući diskurs svakodveno konfrontira. Diskurzivnoj dimenziji pridružuje se i problem deindustrijalizacije u Nemačkoj i šire u Zapadnoj Evropi koja dodatno marginalizuje nekvalifikovane radnike i otežava njihovu situaciju. U tom kontekstu, diskurs društva znanja i njegove ideje o fleksibilnosti i kreativnosti koju dan-danas treba da poseduju svi zaposleni

nedvosmisleno utiče na samopozicioniranje nekvalifikovanih radnika. Putem instrumenata i koncepata SKAD-a mogu se detaljno prikazati i dekonstruisati strategije i dinamike reinterpetacije pojma fleksibilnosti i njegova integracija u grupnoj i individualnoj identifikaciji te grupe radnika.

Koncepti koje SKAD pruža istraživačima i njihova praktična primena u radu tematizovani su u drugom delu skupa. Učesnici radionice analizirali su novinske materijale koristeći glavne pojmove iz SKAD instrumentarija: interpretativne šeme (*Deutungsmuster*), klasifikacije, strukturirane celine fenomena, narativnu strukturu, pozicije subjekata, diskursivni događaje i prakse itd. Novinski članak poslužio je kao primer diskursa o „ekološkom načinu života” u čijoj narativnoj strukturi su akterima dostupne uglavnom dve suprotstavljene pozicije: ekološki svesnog ili neodgovornog potrošača koji ne brine za životnu sredinu. Praktičan rad i diskusija doprinele su boljem razumevanju fundamentalnih principa SKAD analize kod polaznika kursa, ali i dodatno zainteresovale publiku.

Skup je završen prezentacijama studenata i istraživača koji rade, ili nameravaju da rade, koristeći SKAD perspektivu.

Justyna Pierzynska